

Finansdepartementet
fi.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet En gemensam angelägenhet (SOU 2020:46)

Fi2020/03418

Sammanfattning

Konkurrensverket kan konstatera att Jämlikhetskommissionen lämnar ett stort antal förslag av olika karaktär på många olika områden. I yttrandet tar vi därför endast upp förslag som berör verkets uppdrag att verka för en effektiv konkurrens mellan företag och om ett effektivt utnyttjande av offentliga medel.

Flera av kommissionens förslag på skolområdet har att göra med dimensionering och fördelning av resurser till skolorna. Konkurrensverket anser att det finns anledning att anta att kostnaderna för att driva skolor kan bero på många olika faktorer och att ersättningsmodellerna troligen därför kan behöva vara relativt komplexa. För att det ska vara möjligt att följa upp om ersättningen är rimlig i förhållande till kostnaderna anser Konkurrensverket att de ekonomiska resultaten per skolenhet ska samlas in och offentliggöras.

Konkurrensverket avstyrker förslagen att införa en central granskningsfunktion för läromedel.

Konkurrensverket har inga invändningar mot förslaget om en sanktionsavgift för arbetsgivare som inte upprätthåller kraven i utlänningslagen.

Konkurrensverket avstyrker förslaget om att införa ett lagstadgat krav att hyresgästerna ges möjlighet att välja nivå vid renovering.

Konkurrensverket anser att varje upphandlande myndighet själv bör avgöra vilka tjänster som ska köpas från privata aktörer och har därför inga invändningar mot förslaget att det inte ska vara obligatoriskt för regionerna att tillämpa vårdval i primärvården.

Utgångspunkter

Konkurrensverket har i uppdrag att verka för en effektiv konkurrens i privat och offentlig verksamhet samt en effektiv offentlig upphandling till nytta för det allmänna.

Jämlikhetskommissionen har haft i uppdrag att lämna förslag som bland annat syftar till att utjämna skillnader i uppväxtförhållanden, öka den sociala rörligheten och att främja jämlikhet på ett sådant sätt att ekonomins funktionssätt och tillväxtpotential stärks. Konkurrensverket kan konstatera att kommissionen gjort en omfattande och intressant analys som spänner över många områden.

Konkurrensverkets uppdrag handlar dock inte i första hand om att stärka enskildas möjligheter och utveckling utan om att verka för en effektiv konkurrens mellan företag och om ett effektivt utnyttjande av offentliga medel. I yttrandet fokuserar vi därför på de förslag som närmast berör Konkurrensverkets uppdrag.

Många av de förslag som kommissionen för fram handlar om att nya utredningar bör tillsättas. Konkurrensverket avstår från att ha synpunkter på sådana förslag.

Utbildning och kultur (17)**Förändrad fördelningsnyckel (17.3.1)**

Kommissionen rekommenderar att resurserna till skolor fördelas inom ramen för ett centralt reglerat system på basis av lokala faktorer som elevernas socioekonomiska bakgrund, andelen utlandsfödda elever, bebyggelsestruktur med flera. Resurstilldelningen ska ta full hänsyn till att de offentliga skolorna har kostnadskrävande uppgifter som de fristående inte har.

Konkurrensverket anser att skolor bör behandlas på ett transparent och likvärdigt sätt, oavsett om de drivs av en kommun eller en enskild huvudman. Eventuella skillnader i skolornas uppdrag och ansvar bör återspeglas bland annat vid beräkningen av ersättningen.

Kommissionen konstaterar att de kommuner som har skolval med inslag av fristående skolor i dag tillämpar ett system med någon form av skolpeng som följer eleven. Kommissionen menar dock att marginalkostnaden för en tillkommande elev ligger väsentligt lägre än genomsnittskostnaden och att resursfördelningsnycklar i stället bör knytas till marginalkostnader för att bli incitamentskorrekta. Kommissionen menar att detta är ett svårt analytiskt problem, eftersom samband mellan antalet elever och kostnaden för att bedriva verksamheten beror av ett antal faktorer som varierar lokalt.

Konkurrensverket kan konstatera att förslaget liknar ett förslag i betänkandet *En mer likvärdig skola - minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning* (SOU

2020:28), som Konkurrensverket yttrade sig över i november 2020.¹ Konkurrensverket anser att det finns anledning att anta att kostnaderna för att driva skolor kan bero på många olika faktorer och att ersättningsmodellerna troligen därför kan behöva vara relativt komplexa.

Konkurrensverket anser att det vore lämpligt att kommunerna och Skolverket ges förutsättningar att utveckla ett rimligare och mer träffsäkert ersättningssystem på skolområdet. Konkurrensverket anser vidare att det inte är lämpligt att låta ersättningen till fristående skolor styras av de genomsnittliga kostnaderna för kommunala skolor, eftersom förutsättningarna för att driva olika skolor kan variera avsevärt och kommunerna till skillnad från fristående huvudmän inte kan avstå från att driva skolor även i delar av kommunen med bristande elevunderlag eller andra faktorer som innebär högre kostnader. För att det ska vara möjligt att följa upp om ersättningen är rimlig i förhållande till kostnaderna anser Konkurrensverket att de ekonomiska resultaten per skolenhet ska samlas in och offentliggöras.

Integrering av fristående förskolor och skolor i ett gemensamt utbildningssystem (17.3.1)

Kommissionen rekommenderar att de fristående skolorna integreras tydligare i det offentliga utbildningssystemet. Dimensioneringen och planeringen av utbildningen görs gemensamt för offentliga och fristående skolor inom ramen för Skolverkets regionala organisation. Den fria etableringsrätten inom skolområdet begränsas genom förhandsprövning av behovet.

Förslaget liknar förslag som fördes fram i betänkandet *En mer likvärdig skola - minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning* (SOU 2020:28), men är något mer långtgående eftersom kommissionen föreslår att den fria etableringsrätten ska begränsas genom en förhandsprövning. En sådan begränsning har nyligen föreslagits på gymnasieskolans område i betänkandet *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning* (SOU 2020:33).²

Konkurrensverket anser att skolor som huvudregel bör behandlas på ett transparent och likvärdigt sätt, oavsett om de drivs av en kommun eller en enskild huvudman. Samtidigt anser Konkurrensverket att alla offentliga inköp bör föregås av en analys av vilka behov som finns och hur de kan uppfyllas på ett effektivt sätt. Konkurrensverket anser att befintliga skolor, såväl kommunala som fristående, bör ha förutsättningar att planera och dimensionera sina verksamheter och att det därför kan vara lämpligt med en kommunövergripande regional planering. Konkurrensverket anser dock att förslaget att begränsa den fria etableringsrätten för fristående skolor är långtgående, och bedömer att behovet av en

¹ Konkurrensverkets yttrande över betänkandet *En mer likvärdig skola - minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning* (SOU 2020:28), dnr 441/2020.

² Konkurrensverkets yttrande över betänkandet *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning* (SOU 2020:33), dnr 444/2020.

sådan ingripande begränsning skulle minska om ersättningen till skolorna i stället för att knytas till antalet elever i högre utsträckning tog hänsyn till kostnaderna för att bedriva skolor med olika förutsättningar.

Förvaltningspolitiska aspekter på fristående skolor (17.3.1)

Kommissionen konstaterar att det finns tydliga tecken på betygsinflation i den svenska skolan. Kommissionen konstaterar att privatanställda lärare som sätter betyg inte omfattas av jävsbestämmelserna i förvaltningslagen, men av objektivitetsprincipen i regeringsformen. I en fristående skola skulle eleverna därför kunna ha sämre förutsättningar att nå framgång med ett klagomål om jäv än i en kommunal skola. Kommissionen föreslår därför att objektivitetsprincipen ska iakttas vid myndighetsutövning vid fristående skolor och att jävsfrågan vid betygssättning bör regleras även i fristående skolor.

Konkurrensverket anser att alla skolor, oavsett huvudman, ska hålla en god kvalitet och att det bör ställas samma krav på kvalitet och likabehandling av eleverna. Konkurrensverket anser att det är viktigt att betyg sätts på ett objektivt och likabehandlande sätt och har därför inga invändningar mot förslaget.

Gemensam antagning till skolan (17.3.2)

Kommissionen rekommenderar att ansökningar till grundskolor och gymnasieskolor ska hanteras inom ramen för ett gemensamt antagningssystem, som administreras inom Skolverkets regionala organisation. Principerna för att fördela elever mellan olika skolor ska vara desamma i de offentliga och de fristående skolorna. För de fristående erbjuds en lista på tillåtna urvalsgrunder.

Konkurrensverket kan konstatera att kommissionens resonemang och förslag till stora delar överensstämmer med förslagen i betänkandet *En mer likvärdig skola - minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning* (SOU 2020:28), där Konkurrensverket inte hade några invändningar mot att Skolverket i sin regionala organisation ska hantera ansökningar om placeringar respektive mottagande vid skolenheter.³ Konkurrensverket anser det är angeläget att fristående och kommunala skolor likabehandlas i så hög utsträckning som möjligt, och att detta även bör gälla vid placering av elever vars vårdnadshavare inte gjort något aktivt val av skola.

Central läromedelsgranskning (17.3.3)

Kommissionen föreslår att den centrala läromedelsgranskningen ska återinföras, eventuellt i kombination med en inköpsfunktion. Kommissionen menar att en möjlighet är att en myndighet med uppdrag att granska läromedlen också ges rollen av upphandlare av basläromedel. Med en centraliserad köpfunktion stärks också konsumentens roll i relationen till producenterna av läromedel, vilket bör

³ Konkurrensverkets yttrande över betänkandet *En mer likvärdig skola - minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning* (SOU 2020:28), dnr 441/2020.

påverka prisbildningen gynnsamt. En tillräcklig mångfald i litteraturen kan säkerställas genom att man för varje ämne och stadium upphandlar ett antal alternativ att välja mellan.

Konkurrensverket anser att kommissionens förslag om en central granskning och inköpsfunktion kan innebära en inskränkning i enskilda huvudmäns möjlighet att själva planera och leda sin verksamhet då det på skolområdet finns fristående skolor som använder och tar fram egna läromedel för sin verksamhet. Att införa en central granskning och eventuell upphandling av läromedel kan därmed inte anses vara motiverat eller proportionerligt. Konkurrensverket avstyrker därför förslaget.

I stället för att införa en central granskningsfunktion anser Konkurrensverket att alla skolor bör redovisa vilka läromedel de använder, och att alla läromedel också bör vara allmänt tillgängliga för granskning av till exempel journalister, andra skolor, föräldrar och andra berörda aktörer. Det bör även vara möjligt att göra anmälningar till Skolinspektionen vid misstanke om brister i kvalitet av läromedel.

Mottagande och integration (19)

Svenska för invandrare (19.3.3)

Enligt kommissionen präglas dagens utbildning i svenska för invandrare (sfi) av låg genomströmning och många avhopp och att ambitionsnivån för sfi därmed behöver höjas. För att komma till bukt med detta menar kommissionen, i likhet med avsnitt 17.3.3, att läromedel av hög kvalitet är viktiga för framgång i undervisningen, och det finns goda argument för att en central instans granskar och godkänner läromedel. Kommissionen rekommenderar att möjligheterna till ökad digitalisering behöver prioriteras. Vidare anser kommissionen att staten (Skolverket) bör ombesörja framtagning av standardiserade läromedel i fysisk och digital form. Användningen av dessa läromedel eller likvärdiga ska vara obligatoriska.

Konkurrensverket menar att kommissionens förslag, i likhet med det som presenteras i avsnitt 17.3.3, kan innebära en inskränkning i privata aktörers möjlighet att själva planera och leda sin verksamhet om användningen av det statligt framtagna läromedlet blir obligatoriskt. Liksom på skolområdet finns det privata aktörer inom sfi som kan använda och ta fram eget material till sin utbildning. Att införa en central upphandling och framtagande av läromedel genom Skolverket kan därmed inte anses vara motiverat eller proportionerligt. Däremot anser Konkurrensverket, i likhet med avsnitt 17.3.3, att utbildningsanordnare inom sfi bör redovisa vilka läromedel de använder, att dessa bör vara allmänt tillgängliga för granskning och att Skolinspektionen bör ha möjligheten att utöva tillsyn av kvalitet och innehåll.

Sanktionsavgift för arbetsgivare som inte följer utlänningslagen (19.3.6)

Migrationsverket har möjlighet att återkalla arbetstillstånd för arbetskraftsinvandrare om den information som har lämnats vid ansökningstillfället inte stämmer eller om förutsättningarna har förändrats, till exempel om den utbetalda lönen har varit lägre än inrapporterat i anställningserbjudandet eller om vissa försäkringar saknas. Till följd av detta riskerar arbetskraftsinvandraren att utvisas. Kommissionen konstaterar att det i dag inte finns några sanktioner gentemot arbetsgivare som inte följer utlänningslagens krav för att arbetskraftsinvandraren ska få förlängt arbetstillstånd. Samtidigt finns det rapporter om systematisk, kriminell verksamhet baserad på falska arbetsgivarintyg, beslagtagna löner och annan exploatering av arbetskraftsinvandrare. Kommissionen föreslår därför införande av en sanktionsavgift som har en avskräckande effekt för arbetsgivare som inte uppfyller de villkor som legat till grund för arbetstillståndet, det vill säga när arbetskraftsinvandraren har fått sämre villkor än det som framgår av det bindande anställningserbjudandet. Avgiften ska vara ekonomiskt kännbar och utan krav på uppsåt eller oaktsamhet. Förslaget är kopplat till ytterligare ett av kommissionens förslag om att det anställningserbjudande som lämnas in till Migrationsverket vid prövningen av arbetstillstånd ska vara rättsligt bindande.

Konkurrensverket menar att väl fungerande marknader bygger på regelefterlevnad och effektiv tillsyn medan bristande regelefterlevnad kan orsaka snedvridningar i konkurrensen. En ändamålsenligt anpassad sanktionsavgift gentemot arbetsgivare som inte upprätthåller kraven i utlänningslagen kan därmed bidra till en mer rättvis konkurrens. Konkurrensverket har därför inga invändningar mot förslaget.

Konkurrensverket ser också paralleller till förslaget att utreda en ytterligare utvidgning av kretsen av myndigheter med direktåtkomst till beskattningsdatabasen som diskuteras av kommissionen i avsnitt 18.3.3 gällande arbetsmiljö. Här menar kommissionen att brott mot regler på arbetsmiljöområdet ofta är kombinerade med brott mot andra regelverk, såsom skattelagstiftningen, bidragsbrott, med flera. Det kan därmed övervägas om informationsutbytet mellan berörda tillsynsmyndigheter, utöver kommissionens föreslagna utvidgning till Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan, också ska utökas till Migrationsverket, för att på så vis komma till rätta med den systematiskt kriminella verksamhet som utnyttjar luckor i den nuvarande utlänningslagen.

Bostäder och grannskap (20)

Ökad statlig finansiering av bostadsbyggande (20.3.1)

Kommissionen menar att ett tillräckligt bostadsbyggande i tillväxtregionerna samt i mer glest befolkade regioner är av stor vikt för att människor ska kunna bosätta sig där arbete och utbildning finns. Kommissionen föreslår därför att regeringen successivt bör höja nivån på investeringsstödet för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande. Nivå och utformning bör följa de utvärderingar och

förändringar i förordningen som görs för att säkra bättre måluppfyllelse. Kommissionen menar också att det behövs en finansieringsmodell där fastighetsbolag och staten delar på risken för bostadsbyggandet. Därför rekommenderar Kommissionen att regeringen bör införa ett statligt topplån för byggande av bostäder på svagare bostadsmarknader.

Konkurrensverket har inga invändningar mot kommissionens resonemang om att bostäder och bostadsbyggande till överkomliga priser är nödvändigt för att människor ska kunna bosätta sig där arbete och utbildning finns, men har inga synpunkter på behovet av subventioner eller vilken form dessa ska ha, annat än att de ska vara utformade så att syftet uppfylls på ett effektivt och likabehandlande sätt, och att det ofta kan vara lämpligt att överväga marknadslösningar.

Ökat boendeinflytande vid standardhöjande åtgärder (20.3.4)

Kommissionen föreslår att regeringen initierar en förändring i hyreslagen (12 kap. jordabalken) som reglerar valmöjligheter för hyresgästen vid standardhöjande åtgärder i hyresbeståndet, för att säkerställa att hyresgästerna inte behöver möta hyreshöjningar som tvingar dem att flytta.

Förslaget riskerar enligt Konkurrensverkets mening att leda till fördyrande omständigheter om en fastighetsägare vid en större renovering, som omfattar fler än en bostad, behöver göra unika val för utformning eller materialval och därför inte kan göra de samlade inköp av material eller hantverkstjänster som krävs för en överlag effektiv renovering. Även om förslaget syftar till att stärka hyresgästernas rättigheter på hyresmarknaden bör utgångspunkten vara att värdet av en renovering lever under standardhöjningens hela livslängd, och inte enbart under den befintliga hyresgästens hyrestid. Effekten kan bli ökade kostnader för hyresvärden och höjda hyror för hyresgästerna på lång sikt. Konkurrensverket avstyrker därför förslaget om att införa ett lagstadgat krav på hyresgästernas möjlighet att välja nivå vid renovering.

Hälso- och sjukvård (23)

Alkoholkonsumtion (23.3.2)

Kommissionen konstaterar att alkoholkonsumtion ligger bakom ett brett spektrum av sjukdomar, medför risk för fosterskador och bidrar till brottslighet samt sänkt livskvalitet, och att de samhällsekonomiska kostnaderna uppgår till omkring 100 miljarder kronor varje år. Kommissionen menar därför att det finns starka skäl för att fortsätta den restriktiva alkoholpolitik som Sverige och övriga nordiska länder har fört. Kommissionen gör därför bedömningen att alkoholmonopolet bör bevaras.

Konkurrensverket bevakar på regeringens uppdrag att Systembolagets detaljhandelsmonopol för alkoholdrycker har ett funktionssätt som är icke-diskriminerande. Detta innebär att Systembolagets inköps- och försäljningsvillkor för

alkoholdrycker ska vara objektiva, att villkoren ska tillämpas likvärdigt på medborgare och produkter i gemenskapen samt att villkoren ska vara transparenta. En följd av detta är bland annat att utländska leverantörer av alkoholdrycker inte ska diskrimineras. Konkurrensverket lämnar en rapport om Systembolaget till EU-kommissionen två gånger per år, som också publiceras på verkets webbsida. Konkurrensverkets uppfattning är att Systembolaget har en hög ambition att utföra sina uppdrag på ett korrekt och icke-diskriminerande sätt i enlighet med sina uppdrag, och att Systembolaget är lyhörda för de synpunkter och klagomål som förs fram.

Spel (23.3.2)

Kommissionen menar att spelande, liksom konsumtion av alkohol, medför betydande risker för missbruk och vidhängande sociala och ekonomiska problem. Kommissionen föreslår därför att marknadsföring av kommersiella spel ska kombineras med varningstexter av samma slag som gäller alkohol och tobak. Kommissionen föreslår också att det i 1 kap. 12 § tryckfrihetsförordningen införs en möjlighet att, i likhet med vad som gäller för alkohol och tobak, begränsa reklam för kommersiella spel.

Konkurrensverket kan konstatera att det enligt Spelmarknadsutredningen inte finns några utförliga studier som visar om sådana varningsmeddelanden gett några resultat vad gäller spelares riskmedvetenhet eller spelmönster. Spelmarknadsutredningen menar också att det finns vissa grundlagsaspekter att beakta när det gäller införandet av s.k. varningstexter vid marknadsföring av spel.⁴ Eftersom det i nuläget inte finns någon forskning som ger stöd för att varningsmeddelanden har någon effekt bedömer utredningen att det i detta skede inte finns skäl att ytterligare utreda förutsättningarna för att införa varningsmeddelanden vid marknadsföring av spel. Konkurrensverket kan mot den bakgrunden inte ställa sig bakom kommissionens förslag.

Konsekvenser av ökat antal privata sjukvårdsförsäkringar (23.3.3)

Kommissionen konstaterar att närmare 660 000 personer i Sverige 2018 hade en sjukvårdsförsäkring. Motivet för dessa försäkringar är framför allt att få snabb tillgång till vård. Kommissionen menar att när det offentliga systemet och försäkringsbolagen använder samma vårdgivare finns en risk för att resursfördelningar och prioriteringar påverkas. Om ett sjukhus får högre ersättning för en patient med privat sjukförsäkring än för en som finansieras offentligt, kan detta leda till längre väntetider för de senare.

Kommissionen rekommenderar därför att en lämplig aktör bör ges i uppdrag att samla in och sammanställa heltäckande uppgifter om hur hälso- och sjukvården finansieras. Därutöver bör en lämplig aktör ges i uppdrag att utreda vilka

⁴ Spelmarknadsutredningens slutbetänkande *Ökat skydd och stärkt reglering på den omreglerade spelmarknaden* (SOU 2020:77).

konsekvenser ökningen av antalet privata sjukvårdsförsäkringar har fått på jämlikheten inom vården. Kommissionen rekommenderar också att sjukvårdshuvudmännen bör säkerställa en ändamålsenlig insyn hos de privata vårdgivarna de ingår avtal med för att garantera en vård på lika villkor och efter behov. För att möjliggöra till exempel medicinska revisioner av hur behovsbedömningar och prioriteringar görs behövs insyn även i den privat finansierade vården hos de vårdgivare som bedriver sådan vård parallellt med offentligt finansierad vård.

Konkurrensverket instämmer i utredningens bedömning att det kan finnas risker för överutnyttjande, snedvridningar och korssubventioner när företag får ersättning från flera aktörer för att utföra samma eller näraliggande tjänster. Detta gäller inte minst inom hälso- och sjukvården där verksamheter hela tiden behöver prioritera mellan olika patienter och olika åtgärder, och där betalningsviljan för att få en viss åtgärd utförd snabbare för en viss patient i många fall bör kunna vara mycket stor. En liknande risk är att sjukvårdspersonal som skriver remisser och därmed fattar beslut om undersökningar och i förlängningen behandlingar också kan ha incitament att remittera patienter till vårdgivare de har ekonomiska intressen i, och att rekommendera dyrare undersökningar eller behandlingar än vad som annars är motiverat.

Konkurrensverket anser därför att det är viktigt att offentliga vårdgivare ges tillgång till patientjournaler och annan dokumentation som rör behandlingar som de har finansierat och om vilken turordning och prioritering som har tillämpats. Konkurrensverket anser även att vårdgivare som tar emot offentlig finansiering ska vara skyldiga att redovisa vilka andra ersättningar som de tar emot för att utföra vård som helt eller delvis är offentligt finansierad. Konkurrensverket har tidigare förordat att det ska finnas ekonomiska redovisningar på enhetsnivå inom välfärdsområdet, såväl inom offentlig som privat driven verksamhet, för att det ska vara möjligt att säkerställa att de offentliga ersättningarna täcker verksamheternas kostnader med rimlig marginal.⁵ I den mån privata eller offentliga aktörer tar emot ersättning från privata aktörer bör även sådana ersättningar redovisas.

Konkurrensverket noterar att regeringen redan gett en särskild utredare i uppdrag att beskriva privata sjukvårdsförsäkringars påverkan på offentligt finansierad hälso- och sjukvård och föreslå åtgärder som säkerställer att patienter med privat sjukvårdsförsäkring inte får snabbare tillgång till vård eller ges bättre vård i den offentligt finansierade hälso- och sjukvården än patienter utan sådan försäkring.

Reglering av privata utförare inom primärvården (23.3.3)

Kommissionen bedömer att det obligatoriska vårdvalet i primärvården innebär en inskränkning av det kommunala självstyret och sannolikt en minskad jämlikhet i

⁵ Se t.ex. Konkurrensverkets yttrande över Valfärdsutredningens slutbetänkande (SOU 2016:78), dnr 710/2016 sid 10-11.

tillgången till hälso- och sjukvården. Därför bör regionerna vara fria att själva avgöra i vilken utsträckning fri etableringsrätt ska tillämpas.

Konkurrensverket har gjort flera uppföljningar av vårdvalet i primärvården på uppdrag av regeringen. En genomgående slutsats har varit att nästan alla invånare känner till att de kan välja vårdcentral och att de flesta också har minst två vårdcentraler att välja mellan inom ett rimligt avstånd, och att det därför finns förutsättningar för kvalitetskonkurrens mellan vårdcentraler i stora delar av Sverige, särskilt i områden med stort befolkningsunderlag.⁶

Konkurrensverkets uppfattning är att vårdvalssystemen i primärvården i huvudsak fungerar väl som verktyg för att hantera relationer med privata vårdgivare, och att de bidragit till ökad tillgänglighet och att patienternas behov fått ökad betydelse. Konkurrensverket anser också att det är angeläget med långsiktiga och stabila spelregler för både regionerna och de företag och andra aktörer som är verksamma inom vården, och att det vore olyckligt med regeländringar som innebär att regionerna tvingas bygga upp nya system och relationer även om de är nöjda med hur det fungerar i dag. Konkurrensverket anser dock att varje upphandlande myndighet själv bör avgöra vilka tjänster som ska köpas från privata aktörer och att regioner och kommuner själva bör få avgöra när valfrihetssystem ska tillämpas som alternativ till lagen om offentlig upphandling. Konkurrensverket har därför inga invändningar mot förslaget att det inte ska vara obligatoriskt för regionerna att tillämpa vårdval i primärvården.

Gemensamma ersättningsprinciper i primärvården (23.3.3)

Kommissionen konstaterar att de ersättningsmodeller som används inom vårdvalssystemen skiljer sig åt mellan regionerna, och att Utredningen för jämlik vård rekommenderar regionerna att tillämpa gemensamma ersättningsprinciper för primärvården. Kommissionen menar att detta förefaller rimligt, framför allt när en stor del av det politiska ansvarsutkrävandet för vården är nationellt. Kommissionen rekommenderar därför att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att ta fram en modell för gemensamma ersättningsprinciper inom primärvården.

Såvitt Konkurrensverket kan bedöma kan det troligen finnas stora fördelar med en ökad samordning av vårdvalssystemens utformning, inte minst för vårdgivare och patienter som är verksamma i flera olika regioner och därför måste hantera olika rutiner och skillnader i villkor. Samtidigt är Konkurrensverket medvetet om att det finns stora skillnader i behov och förutsättningar mellan olika delar av landet. Konkurrensverket anser också att varje upphandlande myndighet bör ha möjlighet och ansvar att organisera sin verksamhet och utforma sina inköp efter sina egna förutsättningar och behov. Konkurrensverket har därför inga invändningar mot att Socialstyrelsen på olika sätt stödjer regionerna, men så länge

⁶ Se t.ex. *Val av vårdcentral. Förutsättningar för kvalitetskonkurrens i vårdvalssystemen* (KKV Rapport 2012:2) och *Etablering och konkurrens bland vårdcentraler – om kvalitetsdriven konkurrens och ekonomiska villkor* (KKV Rapport 2014:2).

regionerna ansvarar för hälso- och sjukvården för sina invånare bör regionerna också kunna bestämma utformningen av sina avtal.

Hjälpmedel för personer med funktionsnedsättningar

Kommissionen konstaterar att vårdgivare i normalfallet har ett informationsövertag gentemot sina patienter, såväl vid normala vårdinsatser som vid utprovning och anpassning av hjälpmedel för personer med funktionsnedsättningar. Ett exempel är utprovning av hörselhjälpmedel, där kommissionen menar att det förekommer att vårdgivare inte alltid informerar om att patienten har rätt till kostnadsfritt hörselhjälpmedel från regionen, utan i stället rekommenderar egna, väsentligt dyrare produkter.

Kommissionen menar att det strider mot elementära regler för den offentliga servicen om privata vårdgivare har ekonomiska intressen av att patienten väljer ett visst alternativ. Kommissionen föreslår därför att huvudalternativet för utprovning av hjälpmedel till personer med funktionsnedsättningar bör vara offentlig drift. Om privata vårdgivare utnyttjas inom en region, får de inte ha koppling till en särskild producent av hjälpmedel. Hjälpmedel bör endast få lämnas ut av offentliganställd personal, som ska upplysa patienten om det billigaste likvärdiga alternativet och att patienten kommer att få betala mellanskillnaden för det fall ett dyrare alternativ väljs.

Konkurrensverket anser att det är viktigt att det inte förekommer jävsförhållanden eller andra snedvridningar som innebär att beslut om vilka insatser som ska ges till en brukare eller patient påverkas av andra faktorer än patientens behov och önskemål. Konkurrensverket har förståelse för kommissionens resonemang och farhågor men kan inte bedöma i vilken utsträckning detta verkligen utgör ett problem. Konkurrensverket anser att ett lämpligt första steg för att bringa klarhet i frågan vore att införa ett krav på ekonomisk redovisning som visar kostnader och intäkter på enhetsnivå, där det också framgår vad brukare och patienter fått betala utöver den ersättning utföraren har fått från regionen. Det är också angeläget att regioner och berörda tillsynsmyndigheter ges tillgång till journaler och annan relevant dokumentation som visar vilka alternativ brukare och patienter har fått välja mellan och vilka priser som de har erbjudits.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören. Föredragande har varit biträdande enhetschefen Stefan Jönsson.

Yttrandet undertecknas inte egenhändigt och saknar därför namnunderskrifter.

Rikard Jermsten

Stefan Jönsson